

Алиса в Зазеркалье. М., 1991; Логическая игра. М., 1991.

Лит.: Демурова Н.М. Льюис Кэрролл. М., 1979; Падни Дж. Льюис Кэрролл и его мир: Пер. с англ. М., 1982. Е.А.Лявова.

КЭРЫ (Carey) Генры Чарльз (15.12.1793—13.10.1879), амерыканскі эканаміст, адзін з аўтараў *гармоніі інтарэсаў тэорыі*. Выступаву супраць эканам. лібералізму, абгрунтаваў неабходнасць ажыццяўлення палітыкі пратэక్షынізму, якая забяспечвае магчымасць кожнай краіне дасягнуць эканам. самадасатковасці. Лічыў, што законы прыроды ў стане забяспечваць пастаянны эканам. прагрэс і што паліт. эканомія павінна вывучаць адносіны чалавека да прыроды. Адмаўляў тэорыю вартасці і тэорыю рэнты Д.Рыкарда, атаясамліваў рэнту з працэнтамі на ўкладзены капітал. Асн. працы: «Прынцыпы палітычнай эканоміі» (т. 1—3, 1837—40), «Гармонія інтарэсаў...» (1851).

КЭРЫ (Cary) Артур Джойс Люнел (7.12.1888, г. Ландандэры, Вялікабрытанія — 29.3.1957), англійскі пісьменнік. Вучыўся ў Оксфардскім ун-це. Асн. тэмы раманаў «Містэр Джонсан» (1939), «Радасць і страх» (1949) і інш., трылогіі «Сама сабе здзіўляюся» (1941), «Шляхам паломніка» (1942), «3 першых рук» (1944), «3 любові да бліжняга» (1952), «Акрамя Госпада» (1953), «Не палюбі я гонар вышэй за ўсё» (1954) — імкненне асобы да самарэалізацыі, сувязь індывід. лёсу з паліт., маральнымі і рэліг. аспектамі, шырокім сац. фонам. Аўтар зб-ка аповяд. «Вясенняя песня» (1960), аўтабіягр. кнігі пра дзяцінства. Пісаў вершы, кінасцэнарыі, публіцыстыку.

КЮВЕТ (франц. cuvette літар. чаш, талік), элемент сістэмы дарожнага водападвода. Робіцца ўздоўж невысокіх насыпаў, шымак і кавінулівых лініак *землянога палатна* ў выглядзе адкрытых каліваў для збору і відводу паверхневых вод ад дарогі ў шчыльнае месца або для водападрыхтоўчых збудаванняў. Паверхнявы ачышчэнне К. трохвугольнае або трохшчыпальнае.

КЮІ Цімар Антонавіч (18.1.1835, Вялікія — 26.3.1918), рускі кампазітар і муз. крытык, асн. інжынер і вучоны Інжынер-тэн (1904). Чл. Ін-та Францыі (1894) Сячонцаў Нац. паж. акадэмію ў Пецярбургу (1857) і інжыніраў у ёй (с 1880 праф., з 1891 засл. праф.). Кампазіцыйнай займаўся ў С.Майноўкі ў Вільні. У 1864—1900 выступаў як муз. крытык, супрацоўнічаў у газетах і часопісах. Чл. «Магутнай кучкі». Садзейнічаў раскрыццю пст. значэння творчасці М.Глінкі, А.Даргамыжскага, прапагандаваў музыку А.Барадзіна, М.Мусаргскага, М.Рымскага-Корсакава. Як кампазітар найб. вызначыўся ў жанры раманаса (больш за 300). Аўтар 14 опер, у т.л. «Вільям Раткліф» паводле Г.Гейне (наст. 1869), «Анджэла» паводле В.Гюго (наст. 1876), музыкі для дзяцей, у т.л. першых у рус. музыцы дзіцячых опер («Снежны асілак», 1906, і інш.). Закончыў оперы «Каменны госць» Дарга-

мыжскага і «Сарочынскі кірмаш» Мусаргскага. Навук. працы па фартыфікацыі; стварыў курс фартыфікацыі, які чытаў у васн. акадэміях.

Лит. тв.: Избр. статьи Л., 1952; Избр. статьи об исполнителях. М., 1957.

Лит.: Назаров А.Ц.А.Кюи. М., 1989.

КЮЛЬ-ТЭПЭ, Кюльтепе (цюрк. попельны ўзгорак), 1) стараж. горад бронзавага веку ў Кападокіі (цэнтр. Турцыя) каля Кейзеры. Пры даследаванні выяўлена дзелавая перапіска асірыйскіх купцоў-каланістаў, якія ў 19 ст. да н.э. кантралявалі і пашыралі гандаль паміж *Анатоліяй* і *Месапатаміяй*, гліняныя таблічкі з асірыйскім *клінісам*, шмат матэрыялаў з часоў, якія папярэднічалі ўзвышэнню *хетаў*. 2) Паселішча паўд.-закаўказскай групы энеаліту Каўказа (4-е — пач. 1-га тыс. да н.э.). Назву атрымала ад сяла за 8 км ад Нахічэвані (Азербайджан). Выяўлены 4 розначасовыя культ. пласты магутнасцю 22 м (энеаліт, *кура-аракская культура*, эпохі верхняй бронзы і ранняга жалеза).

КЮНГЕЙ-АЛА-ТОО, Кунгей-Алатау, хрыбет на Пн Цянь-Шаня, які абмяжоўвае з Пн *Ісык-Кульскую катлавіну* ў Казахстане і Кыргызстане. Даўж. каля 280 км. Выш. да 4771 (г. Чок-Тал). Складзены з гранітаў, сланцаў, пясчанікаў. Пераважае высакагорны рэльеф. Ледавікі агульнай пл. 237 км². На паўн. схілах і ў пянінах — лясы з цянь-шаньскай елкі, на паўд. — горныя стэпы, вышэй — горныя лугі і лугастэпы. Ва ўсх. ч. перавал Сан-Таш.

КЮРАСАО (Curaçao), востраў у Карыбскім м., у групе *Падаветраных астравоў* (архіпелаг М. Антыльскія а-вы), каля паўн. берагоў Паўд. Амерыкі. Уладанне Нідэрляндаў. Пл. 462 км². Нис. 146,1 тис. чал. (1990), у асн. негры. Паверхня ўзгорыстая (выш. да 372 м). Берагі на З і Пд акружаны каралінамі рыфамі, маюць ірочныя пяніны. Клімат субэкватарыяльна. Ападкаў 500 мм за год. Ксерафітныя хмызняковыя расліннасць. Буўтыны з-ды на перапрацоўцы нафты з Венесуэлы Гал. горад — Вільмстад. К. адкрыты ў 1499 исп. маршалаўцам А. дэ Аведам.

КЮРЫ, паўнасістэмная адзінка *актыўнасці* радыеактыўных ізатопаў. Названа ў гонар П.Кюры і М.Складоўскай-Кюры. Абзначэнца Кі. 1 Кі — актыўнасць ізатопу, у якім за 1 с адбываецца $3,7 \cdot 10^{10}$ актаў распаду, 1 Кі = 3,7 Бк. Гл. таксама *Бекерэль*.

КЮРЫ (Curie) П'ер (15.5.1859, Парыж — 19.4.1906), французскі фізік; адзін з заснавальнікаў вучэння аб радыеактыўнасці. Чл. Парыжскай АН (1905). Скончыў Парыжскі ун-т (1877), дзе і працаваў у 1878—83 і з 1904 (праф.), у 1883—1904 у Школе фізікі і хіміі. Навук. працы па фізіцы крышталёў, магнетызме і радыеактыўнасці. Разам з братам Полем Жанам К. адкрыў з'яву *п'езаэлектрычнасці* (1880), у 1884—95 выканаў шэраг даследаванняў па сіметрыі крышталёў і магнітных

уласцівасцяў рэчываў (гл. *Кюры—Вейса закон*, *Кюры закон*, *Кюры пункт*). З жонкай М.Складоўскай-Кюры адкрыў хім. элементы палоній і радый (1888), даследаваў уласцівасці радыеактыўных рэчываў і дзеянне радыеактыўнага выпрамянення. У іх гонар названы адзінка актыўнасці радыеактыўных ізатопаў *кюры* і хім. элемент *кюрый*. Нобелеўская прэмія 1903 (разам з А.Бекерэлем).

П. Кюры.

Тв.: Рус. пер. — Избр. труды. М.; Л., 1966. Лит.: Кюри М. Пьер Кюри: Пер. з фр. М., 1968; Старосельская-Никитина О.А. История радиоактивности и возникновения ядерной физики. М., 1963.

А.И.Болсуун.

КЮРЫ ЗАКОН, тэмпературная залежнасць удзельнай *магнітнай успрымлівасці* χ некаторых парамагнетыкаў. Мае выгляд $\chi = C/T$, дзе C — канстанта рэчыва (канстанта Кюры). Адкрыты ў 1895 П.Кюры. К.з. падпарадкоўваюцца газы, пара шчочальных металаў, разбаўленыя рэстворы парамагн. солей і інш. Класічная тэорыя К.з. грунтуецца на ст.т. разлігдзе уласцівасцей сістэмы («газу») слаба ўзаемадзейных атамаў, малекул ці іонаў, якія маюць магн. дыпольны момант. У знешнім магн. полі адбываецца арыентацыя гэтых момантаў уздоўж поля, якой перашкаджае цеплавая рух часціц. Гл. таксама *Кюры—Вейса закон*.

КЮРЫ ПУНКТ, тэмпература *фазавага пераходу*, звязаная са скачкападобнымі зменамі сіметрыі магн. або эл. уласцівасцей рэчыва. Пры т-рах, больш высокіх за К.п., *ферамагетыкі* і *сегнетаэлектрыкі* страчваюць свае спецыфічныя ўласцівасці і пераўтвараюцца ў *парамагетыкі* і звычайныя *дыэлектрыкі* адпаведна (К.п. у антыферамагетыкаў наз. *Нееля пункт*). Названы ў гонар П.Кюры, які вывучаў такі пераход у ферамагетыках.

КЮРЫ—ВЕЙСА ЗАКОН, тэмпературная залежнасць удзельнай *магнітнай успрымлівасці* парамагетыкаў; абагульненне *Кюры закона* на выпадак узаемадзеяння паміж лакалізаванымі *магнітнымі момантамі*.

Мае выгляд $\chi = C/(T - \Theta)$, дзе C — канстанта рэчыва (канстанта Кюры), Θ — парамагн. т-ра Кюры. Устаноўлены франц. фізікам П.Вейсам у 1907. К—В.з. падпарадкоўваюцца фера- і антыферамагетыкі ў парамагн. вобласці пры т-рах, больш высокіх за *Кюры*